

GLOFÁK Péter
PhD-hallgató
Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola,
Pécs

PhD student
University of Pécs, Doctoral School of Earth Sciences,
Pécs, Hungary
email: glofak@t-online.hu

A GAZDASÁGI KONJUNKTÚRA HATÁSA AZ
EURÁZSIAI KATONAI ERŐVISZONYOKRA

THE IMPACT OF ECONOMIC CYCLES ON THE EURASIAN
MILITARY POWER RANKING

ABSTRACT

Geopolitical importance of Eurasia has always been evident in the geopolitical thinking even in the age of geoeconomics. As economic instruments have become increasingly important in geopolitical struggles over the past hundred years, so has the economic potential of individual countries in the geopolitical power rankings of the Eurasian region.

In this paper is examined how the military budgets of individual countries are influenced by the economic cycles in the Eurasian geopolitical space.

Analysing the countries it can be stated that in some countries the development of the military budget is closely related to the economic growth of the country (eg. Russia, South Korea or Indonesia), in other countries there is a weaker – but still positive – relationship between the two factors (eg. India, Spain or Turkey). There is also a third group of countries where the development of military spending is practically independent of the economic developments (eg. Japan, China or the United States). (Although the United States is not a Eurasian country but a major power in the Eurasian geopolitical arena, so this research was extended to the United States as well).

The results of the research can be used on one hand to model the sensitivity of individual countries to geoeconomic attacks aimed at reducing military potential, on the other hand to help understand how economic cycles are reshaping military power rankings in Eurasia.

Kulcsszavak: Eurázsia, gazdasági hadviselés, GDP, geoökonómia, katonai kiadások

Keynotes: Eurasia, economic warfare, GDP, geoeconomics, military expenditures

1. Bevezetés

Mackinder Heartland elmélete¹ óta az eurázsiai szuperkontinens kiemelt jelentőséggel bír a geopolitikai gondolkodásban. A világ nagyhatalmai ma is kivétel nélkül érintettek az eurázsiai térségben zajló geopolitikai folyamatokban, mert alapvető politikai, gazdasági vagy katonai érdekeik kötődnek ide. Geopolitikai küzdelmeik jelentős része kapcsolódik tehát ehhez a térséghez, ennek megfelelően jelentős katonai erőt állomásoztatnak itt (még az Egyesült Államok is, amely földrajzilag nagy távolságra fekszik az eurázsiai szuperkontinens geopolitikai szempontból fontos területeitől).

Bár az Euráziában zajló geopolitikai küzdelmek elsősorban nem katonai jellegűek, mégis szükség van az erőteljes katonai jelenlétre elrettentés és erődemonstráció céljából, még akkor is, ha ezen katonai erő nagy része sosem kerül bevetésre, de nyomatékot ad az adott ország térségbeli geopolitikai érdekeinek. Elég, ha arra gondolunk, hogy a Dél-kínai-tenger kapcsán fel-fellángoló geopolitikai viták esetén az Egyesült Államok rendszerint a térségbe vezényli valamelyik repülőgép-hordozóját (2019 nyarán például a „USS Ronald Reagan”-t). A szuperkontinens geopolitikai küzdelmeiben érintett nagyhatalmak számára tehát annak ellenére fontos az ellenséges hatalmak térségbeli katonai erejének mérséklése, hogy a közvetlen katonai konfrontáció valószínűsége közöttük általában alacsony.

Geopolitikai (és geoökonómiai) elemzésekben általában kézenfekvőnek tekintik, hogy ha egy országban gazdasági fellendülés van, akkor ezzel párhuzamosan nő az adott ország katonai költségvetése is, ami rendszerint a katonai potenciál növekedésével jár együtt. Jelen tanulmányban azt vizsgáljuk, hogy a fenti gondolatmenet valóban helytálló-e (és ha igen, milyen feltételek mellett): amikor nő egy ország GDP-je, akkor valóban növekszik-e a katonai költségvetése. Ezek az összefüggések alapvető fontosságúak, ha egy ország az ellenlábás ország gazdaságának meggyengí-

tése révén próbálja meg gyengíteni annak katonai potenciálját az eurázsiai térségben.

2. Az eurázsiai szuperkontinens jelentősége

A geopolitikai szakirodalom számos ismert szerzője elemezte az eurázsiai szuperkontinens geopolitikai jelentőségét. Elég, ha Mackinder Heartland elméletére², Spykman Rimland elméletére^{3,4} vagy Brzezinski: A nagy sakk-tábla című művében⁵ kifejtett okfejtéseire hivatkozunk. Terjedelmi korlátok miatt ezen elméletek bemutatásától most eltekintünk, de hangsúlyozzuk, hogy Eurázsia manapság is a világ geopolitikai folyamatainak a legfontosabb terepe, ezt a következőkkel is alátámaszthatjuk. A világ 204 országából 101 – részben vagy egészében – Euráziában fekszik⁶ Euráziában él a világ népességének mintegy 69%-a⁷ és itt állítják elő a világ GDP-jének több mint 61%-át⁸. A világ országainak katonai potenciálját mérő Global Firepower adatai szerint a világ 20 legerősebb hadseregével rendelkező országa közül 17 eurázsiai ország⁹ (és a fennmaradó három országból kettő – az Egyesült Államok és Ausztrália – földrajzi elhelyezkedése és geopolitikai érdekei okán közvetlenül érintett az eurázsiai geopolitikai küzdelmekben). A British Petrol adatai szerint itt található továbbá a világ bizonyított kőolaj készleteinek 60%-a¹⁰ és ide kapcsolódnak a világ legfontosabb szárazföldi és tengeri kereskedelmi szállítási útvonalai is, melyek biztonsága folyamatos geopolitikai konfliktusok tárgya.

Euráziában tehát számos ország és nagyhatalom folyamatos résztvevője a geopolitikai küzdelmeknek és próbál érvényt szerezni politikai, gazdasági és katonai érdekeinek. Olyan sokszereplős geopolitikai játszmák kötődnek a szuperkontinenshez, mint az igen komplex közel-keleti konfliktusok (szíriai háború, olajpiaci küzdelmek Oroszország, Irán és Szaúd-Arábia között, Izrael és a mohamedán államok ellentéte, síita és szunnita szembenállás, iráni atomprogram stb.). Szintén meghatározó geopolitikai folyamat Euráziában Kína és India gazdasági és geopolitikai felemelkedése, Oroszország küzdelme az északi-sarki kőolaj lelőhelyek feletti ellenőrzés megszerzéséért vagy az észak-koreai konfliktus. Ezek a geopolitikai küzdelmek nem csak – sőt elsősorban nem is – katonai eszközökkel folynak, hanem számos más dimenzióban, például: informatikai hadviselés, pszichológiai hadviselés, diplomáciai és hírszerzési küzdelmek vagy gazdasági hadviselés. Jelen cikkben ez utóbbihoz kapcsolódva azt vizsgáljuk, hogy a gazdasági konjunktúra és a gazdasági hadviselés milyen hatással lehet az eurázsiai katonai erőviszonyokra.

3. Gazdasági hadviselés hatása a katonai költségvetésekre

Az elmúlt évtizedekben a gazdasági logika jelentősen előtérbe került a geopolitikai gondolkodásban, ahogy Szilágyi István is megfogalmazta Geopolitikai című könyvének bevezetésében: „...a huszadik század kilencvenes évtizedében a geopolitikai fogalom szinonimájaként, vagy az azt felváltó irányzatként megjelent a geoökonómia elmélete...”¹¹.

Geoökonómiai elemzésekben általában kézenfekvő összefüggésként kezelik – és ezért nem is tartják szükségesnek bizonyítani –, hogy amikor egy országban gazdasági fellendülés van – növekszik a jövedelem – akkor az adott ország katonai költségvetése is növekszik, illetve gazdasági visszaesés esetén a katonai kiadások is kényszerűen csökkennek, tekintettel a haderő fenntartásának és fejlesztésének jelentős erőforrás igényére. Ebben a logikai összefüggésben kézenfekvő, hogy a gazdasági konjunkturális folyamatok átrendezhetik az országok katonai erőrendjét. Egyrészt azért, mert a különböző országokban más-más ütemben nő (vagy csökken) a jövedelem, másrészt pedig azért, mert az egyes országok katonai költségvetésének nagysága más-más módon reagál az adott országban tapasztalható gazdasági növekedésre. A fenti összefüggések geopolitikai szempontból azért is fontosak, mert ezek alapján, ha gazdasági hadviselés keretében sikerül csökkenteni egy ellenséges ország jövedelmét (például GDP-ben mérve), akkor ebből eredően az adott ország katonai költségvetése is csökken, így csökkenthető az adott ország katonai és geopolitikai potenciálja és aktivitása.

A gazdasági hadviselés elméletét és gyakorlati eszközeit a geoökonómia diszciplína foglalja rendszerbe. Többek között olyan – nyilvánosan deklarált – gazdasági hadviselési eszközök elemzésével foglalkozik, mint az embargó, bojkott, diszkriminatív vámpolitika, támogatások/segélyek felfüggesztése, vagyoni eszközök befagyasztása, beruházások tilalma vagy a kisajátítás¹², illetve ezeken túl olyan – nyilvánosan nem deklarált – eszközöket is vizsgál, mint például a piaci/tőzsdei manipulációk, támadás az adott ország pénzügyi rendszere ellen, fegyverkezési verseny kikényszerítése vagy az adósságcsapda. Egy-egy gazdasági támadás esetében általában nem önállóan vetik be a fenti eszközök valamelyikét, hanem – a nagyobb hatás elérése érdekében – rendszerint több gazdasági eszköz összehangolt bevetésére kerül sor, esetleg kombinálják a nyomásgyakorlás más eszközeivel (például katonai erődemonstráció, diplomácia fellépés vagy informatikai támadás).

A gazdasági hadviselés egyik célja, hogy a geopolitikai konfliktusokat oly módon lehessen rendezni, hogy közben elkerülhető legyenek a háborús kockázatok, költségek és szenvedések. Mindazonáltal a gazdasági szankciók is okozhatják több millió ártatlan ember szenvedését (és tömegek halálát), ha a gazdasági hadviselés nyomán élelmiszerhiány vagy gyógyszerhiány alakul ki a gazdasági eszközökkel megtámadott országban¹³. Az egyik ilyen humanitárius katasztrófát sajnálatos módon éppen az ENSZ idézte elő, 1990-ben az Irakra kivetett ENSZ szankciók áldozatainak száma százezres nagyságrendűre becsülhető¹⁴. További hátránya a gazdasági szankcióknak – amely elsősorban szintén a helyi lakosságot sújtja –, hogy a gazdasági eszközökkel megtámadott országban rendszerint autokrata vagy diktatórikus irányba tolódik el a hatalomgyakorlás (pl.: Észak-Korea)¹⁵.

4. Az katonai költségvetés érzékenysége a GDP változásaira az eurázsiai geopolitikai térben

A Global Firepower honlap mutatószámok komplex rendszere alapján évente összeállítja a világ legerősebb hadseregeinek listáját¹⁶. A 2020. évi lista az alábbi erősort mutatja (a nukleáris potenciált és a szövetségi rendszereket ez a lista nem veszi figyelembe).

1. táblázat: A világ 20 legerősebb hadserege

Table 1.: The 20 strongest armies of the world

1.	Egyesült Államok	11.	Törökország
2.	Oroszország	12.	Olaszország
3.	Kína	13.	Németország
4.	India	14.	Irán
5.	Japán	15.	Pakisztán
6.	Dél-Korea	16.	Indonézia
7.	Franciaország	17.	Szaúd-Arábia
8.	Egyesült Királyság	18.	Izrael
9.	Egyiptom	19.	Ausztrália
10.	Brazília	20.	Spanyolország

Forrás: Saját szerkesztés a Global Firepower (2020): 2020 Military Strength Ranking alapján

Jól látható, hogy a fenti húsz országból 17 – részben vagy egészben – Eurázsiaián fekszik (Egyiptom nagyobbik része Afrikához tartozik, de a Sínai-félsziget földrajzilag már Ázsiában fekszik és Egyiptom fontos résztvevője a közel-keleti geopolitikai folyamatoknak, ezért került bele jelen elemzésbe). A kimaradó három országból – az Egyesült Államok, Brazília és Ausztrália – kettő (az Egyesült Államok és Ausztrália) földrajzi fekvése és geopolitikai érdekei kapcsán közvetlenül is érintett az eurázsiai geopolitikai folyamatokban. Míg az Egyesült Államok jelentős katonai egységeket állomásoztat Eurázsiaián (pl.: Japán, Dél-Korea, Afganisztán, Kuvait, Fülöp-szigetek, Irak, Törökország, Németország, Olaszország, Egyesült Királyság)¹⁷, addig Ausztrália Kína déli irányba történő geopolitikai terjeszkedése nyomán érintett a geopolitikai küzdelmekben (elsősorban Indonézia és a Fülöp-szigetek térségében).

A világ 20 legerősebb hadseregével rendelkező országa közül tehát egyedül a Brazília nem érintett közvetlenül – csak közvetetten – az eurázsiai geopolitikai küzdelmekben, ezért állíthatjuk, hogy ebben a térségben szinte minden jelentős katonai erővel rendelkező ország képviselteti magát.

A fentiekre tekintettel a vizsgálatba – Brazília kivételével – bevonásra kerültek a fenti országok, kiegészítve – ha nem is katonai potenciálja, hanem inkább az érdekesség kedvéért – Magyarországgal és megvizsgáltam, hogy a GDP változása hogyan hat ezen országok katonai költségvetésére.

A vizsgálat során lineáris regressziós modelleket állítottam fel országonként és azt vizsgáltam, hogy a GDP 1%-os változás esetén átlagosan hány %-kal szokott változni az adott ország katonai kiadásainak nagysága. A GDP adatok forrása a Világbank adatbázisa¹⁸, a katonai kiadások adatai pedig a svédországi Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) adatbázisából¹⁹ származnak.

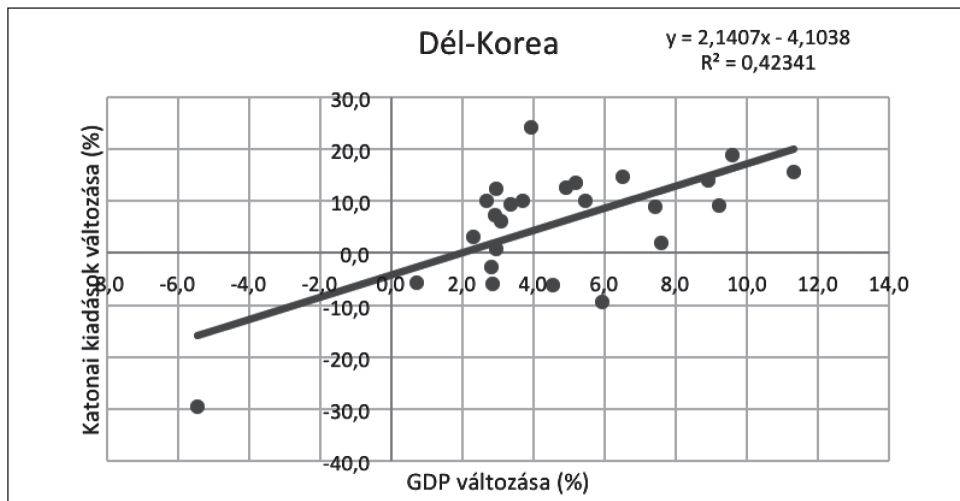
4.1 Nagyon érzékeny” országok

Az eurázsiai térségben a GDP változására nagyon érzékeny katonai költségvetéssel rendelkező országok egyik példája Dél-Korea.

Dél-Korea – amely a Global Firepower rangsora²⁰ alapján jelenleg a világ 6. legerősebb haderejével rendelkezik – folyamatos fenyegetettségben él Észak-Korea miatt. Az állandó fenyegetettség miatt Dél-Koreában az átlagosnál magasabb a katonai kiadások GDP-hez viszonyított aránya: az elmúlt 25 év átlagában a GDP 2,6%-át tette ki az ország katonai költségvetésének nagysága. Vizsgálataink alapján a katonai kiadások összege Dél-Koreában viszonylagosan nagy érzékenységet mutat a GDP alakulására az 1994-2018 időszak adatai alapján.

1. ábra: GDP változás és a katonai kiadások változásának kapcsolata: Dél-Korea

Figure 1.: Correlation between GDP change and change in military spending: South Korea

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank – Databank (2020) <https://databank.worldbank.org/home.aspx> és a SIPRI Military Expenditure Database (2020) <https://www.sipri.org/databases/milex> adatai alapján.
Letöltve: 2020.04.10.

A fenti ábrán látható regressziós egyenes meredeksége 2,14 (a vizsgálatba bevont országok átlaga 0,97); vagyis amikor a dél-koreai GDP 1%-kal nő, akkor Dél-Korea katonai kiadásainak nagysága átlagosan 2,14%-kal szokott nőni, a GDP 1%-os csökkenése esetén pedig a katonai kiadások átlagosan 2,14%-kal csökkennek. A regressziós modell magyarázó ereje – más országokhoz képest – viszonylag erős: $R^2 = 0,42$.

A fenti modell értelmében, gazdasági fellendülés esetén Dél-Koreában – más országokhoz képest – jobban nő a katonai költségvetés, így előre léphet a katonai erőssorrendet mutató ranglistákon, gazdasági recesszió esetén viszont Dél-Koreában az átlagnál jobban csökken a katonai kiadások nagysága, így hátrébb csúszhat a katonai potenciált mérő listákon.

A fenti eredmények geopolitikai értelmezésben azt is jelentik, hogy ha Dél-Korea geopolitikai ellenfeleinek egy geökonómiai támadás keretében sikerül a dél-koreai GDP-t érdemben csökkenteni, akkor ennek nyomán várhatóan a dél-koreai katonai kiadások is csökkenni fognak, melynek következtében az ország katonai potenciálja is érzékelhetően mérséklődhet.

A kutatás során azon országokat soroltam a „nagyon érzékeny” kategóriába, ahol a regressziós egyenes meredeksége nagyobb mint 2.

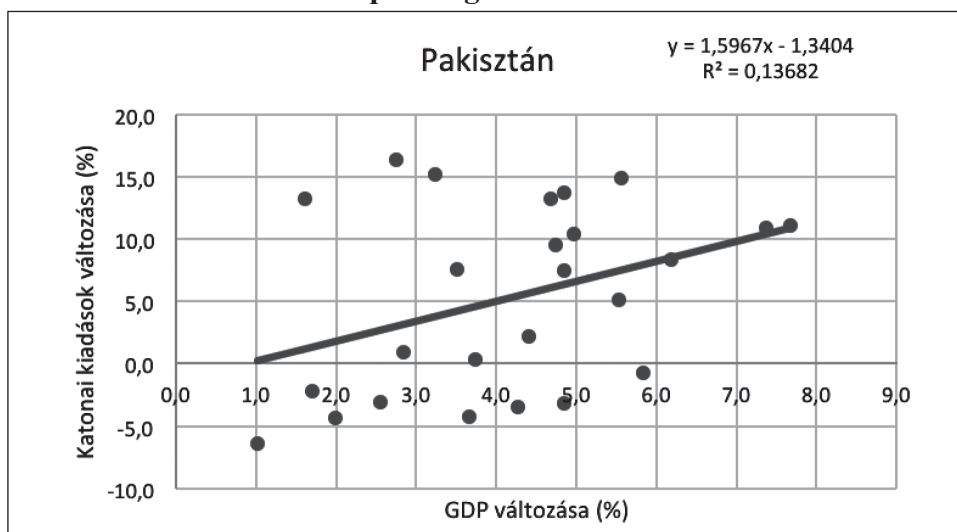
4.2 „Enyhén érzékeny” országok

A katonai költségvetés „GDP érzékenysége” alapján „enyhén érzékeny” országok csoportjába tartozik Pakisztán.

Pakisztán az elmúlt 25 évben GDP-jének átlagosan 4,1%-át fordította katonai célokra. A kiemelkedően magas értéket elsősorban az Indiával szemben fennálló geopolitikai feszültségek, másodsorban a kaotikus Afganisztán szomszédsága indokolja. Pakisztán esetében a GDP változása és a katonai kiadások változása gyengébb kapcsolatban vannak egymással, mint Dél-Korea esetében.

2. ábra: GDP változás és a katonai kiadások változásának kapcsolata: Pakisztán

Figure 2.: Correlation between GDP change and change in military spending: Pakistan

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank – Databank (2020) <https://databank.worldbank.org/home.aspx> és a SIPRI Military Expenditure Database (2020) <https://www.sipri.org/databases/milex> adatai alapján.

Letöltve: 2020.04.10.

Az 1994-2018 időszak adatai alapján felrajzolt regressziós egyenes meredeksége 1,6, vagyis a pakisztáni GDP 1%-os változása esetén átlagosan 1,6%-kal szokott változni Pakisztán katonai költségvetése, azonos irányba. A regressziós modell azonban gyengébb kapcsolatot mutat a két változó

között ($R^2 = 0,14$), mint Dél-Korea esetében. Pakisztán esetében is lehet tehát mód a katonai potenciál csökkentésére a GDP csökkentésén keresztül, de itt az érzékenység kisebb, mint Dél-Korea esetén, így a GDP csökkenésének várható hatása a katonai kiadások nagyságára mérsékeltebb lesz.

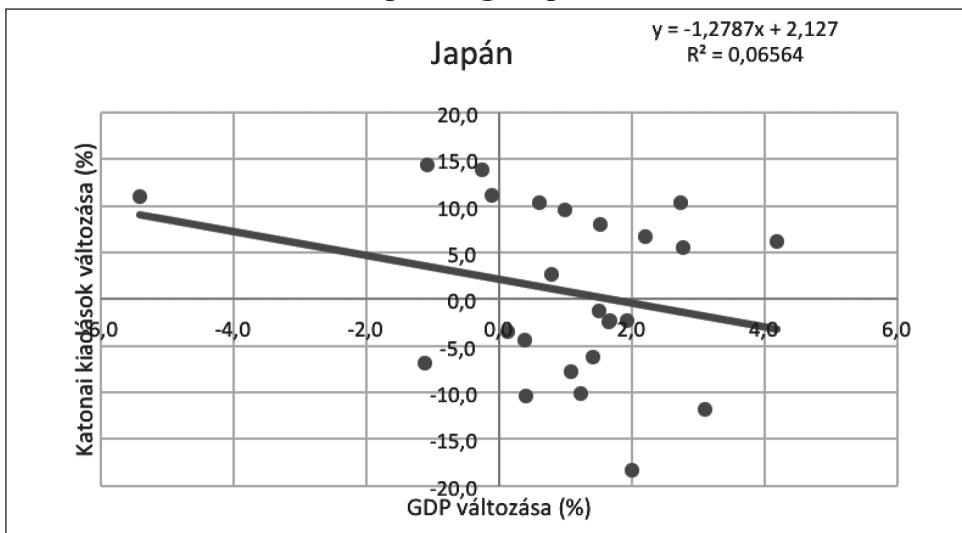
A kutatás során azon országokat soroltam az „enyhén érzékeny” kategóriába, ahol a regressziós egyenes meredeksége 1 és 2 közé esett.

4.3 „Érzéketlen” országok

Japán – amely a Global Firepower rangsora²¹ alapján a világ 5. legerősebb haderejével rendelkezik – átlagosan GDP-jének 0,9%-át fordítja katonai célokra. Számára a legfőbb geopolitikai veszélyt a folyamatos észak-koreai fenyegetés, a kínai geopolitikai terjeszkedés és a Kuril-szigetek kapcsán Oroszországgal fennálló területi vita jelenti. Japán esetében a GDP változás és a katonai költségvetés változása között a korábbiakban vizsgáltaktól alapvetően eltérő összefüggés rajzolódik ki.

3. ábra: GDP változás és a katonai kiadások változásának kapcsolata: Japán

Figure 3.: Correlation between GDP change and change in military spending: Japan

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank – Databank (2020) <https://databank.worldbank.org/home.aspx> és a SIPRI Military Expenditure Database (2020) <https://www.sipri.org/databases/milex> adatai alapján.

Letöltve: 2020.04.10.

Japán esetében az 1994-2018 időszak adatai alapján felrajzolt regressziós egyenes meredeksége negatív: -1,28. Vagyis amikor a japán GDP 1%-kal nő, akkor a japán katonai kiadások nagysága átlagosan 1,28%-kal szokott csökkenni, a GDP 1%-os csökkenése esetén viszont a katonai kiadások átlagosan 1,28%-kal nőnek. A fenti regressziós modell magyarázó ereje azonban igen csekély ($R^2 = 0,06$), így a két változó közötti lényegi összefüggésről nem beszélhetünk. Japánban tehát a gazdasági konjunktúra – legalábbis rövidtávon – nincs hatással a katonai kiadások nagyságára, ezért Japánnal szemben a gazdasági hadviselés révén elérhető GDP csökkenés valószínűleg nem fogja a katonai kiadások csökkenését eredményezni, sőt inkább még annak növekedését eredményezheti, így a szándékolt hatással akár ellentétes hatást érhet el egy ilyen jellegű geoökonómiai támadás.

A kutatás során azon országokat soroltam az „érzékeny” kategóriába, ahol a regressziós egyenes meredeksége kisebb mint 1.

4.4. Érzékenységi sorrend

A fentiekben bemutatott regressziós modelleket elkészítettem a jelen tanulmányban szereplő mind a húsz országra vonatkozóan, a modellek főbb paraméterei az alábbi táblázatban kerülnek összefoglalásra (az érzékenység, vagyis a regressziós egyenes meredeksége alapján csökkenő sorrendben).

2. táblázat: A katonai kiadások GDP érzékenysége az eurázsiai geopolitikai térben

Table 2.: The sensitivity of military spending to GDP in the Eurasian geopolitical space

Sorsz.	Ország	Regressziós egyenes meredeksége	R2	Csoport
1	Indonézia	4,03	0,41	Nagyon érzékeny országok
2	Oroszország	3,12	0,46	
3	Magyarország	2,5	0,21	
4	Egyiptom	2,48	0,1	
5	Dél-Korea	2,14	0,42	
6	Egyesült Királyság	1,69	0,14	Enyhén érzékeny országok
7	Pakisztán	1,6	0,14	
8	India	1,35	0,09	
9	Törökország	1,25	0,22	
10	Spanyolország	1,23	0,08	
11	Szaúd-Arábia	1,06	0,08	

12	Olaszország	0,57	0,01	Érzéketlen országok
13	Izrael	0,51	0,02	
14	Ausztrália	0,18	0	
15	Kína	-0,11	0,012	
16	Németország	-0,48	0,01	
17	Irán	-0,65	0,01	
18	USA	-0,73	0,04	
19	Franciaország	-1,04	0,03	
20	Japán	-1,27	0,07	
	Átlag	0,97	0,13	

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank – Databank (2020) <https://databank.worldbank.org/home.aspx> és a SIPRI Military Expenditure Database (2020) <https://www.sipri.org/databases/milex> adatai alapján.
Letöltve: 2020.04.10.

A fenti listán jól látható, hogy azon országok esetében, ahol a regressziós egyenes meredeksége nagy, ott jellemzően magasabb a regressziós modell magyarázó ereje (R^2), míg alacsonyabb (és főleg a negatív) meredekséghez igen alacsony, 0,1 alatti R^2 érték tartozik.

A lista első részében található országok esetében a katonai költségvetés erőteljesebben függ a GDP alakulásától, ezen országok esetében tehát működhet az a logika, hogy geoökonómiai támadás révén csökkenthető az adott ország katonai költségvetése, ezen keresztül pedig geopolitikai potenciálja. A listán lefelé haladva azonban egyre kevésbé érvényesül ez az összefüggés. A lista utolsó negyedében szereplő országok esetében pedig az is reális lehet, hogy a katonai potenciál csökkentését célzó gazdasági támadások éppen ellenkező hatást érnek el, a geoökonómiai eszközökkel megtámadott ország katonai kiadásai növekedni fognak, így katonai és geopolitikai potenciálja növekedhet.

Fontos tanulsága a fenti listának, hogy az Egyesült Államok és jelentősebb szövetségesei inkább a táblázat második részében foglalnak helyet, így az Egyesült Államok és a körülötte szerveződött szövetség kevésbé van kitéve a gazdasági recesszió miatt bekövetkező katonai potenciál csökkenésnek, egyúttal kevésbé érzékeny a katonai potenciál csökkentését célzó gazdasági támadásokra.

Oroszország a „nagyon érzékeny” országok közé tartozik. Adatainak további elemzése során egyébként arra juthatunk, hogy katonai költségveté-

sének alakulása nemcsak a GDP alakulásától, hanem az olajár alakulásától is jelentős mértékben függ. Amikor 1%-kal változik az olajár, akkor átlagosan 0,42%-kal szokott változni Oroszország katonai költségvetése – azonos irányba²².

Magyarország szempontjából érdekes eredmény, hogy a vizsgált húsz országból Magyarország a 3. helyet foglalja el érzékenység szempontjából, vagyis Magyarország katonai költségvetésének érzékenysége a GDP-re nézve nemzetközi összehasonlításban magasnak mondható. Tekintettel azonban Magyarország világpolitikai szempontból csekély katonai súlyára és aktivitására, valamint szövetségi pozíciójára, feltételezhető, hogy senkinek nem áll szándékában a magyar katonai költségvetést a magyar GDP csökkentését célzó gazdasági hadviselési eszközökkel befolyásolni.

5. Konklúziók

A gazdasági konjunktúra – természetes módon – hatással van az egyes országok kormányzati költségvetésének nagyságára, ezen keresztül pedig a katonai költségvetés nagyságára is. Ebből kifolyólag tehát a gazdasági konjunkturális folyamatok (és azok országonkénti eltérései) átrendezhetik az országok katonai erősorrendjét. Nemcsak azért mert a különböző országok az egyes időszakokban más-más gazdasági növekedést produkálnak, hanem azért is, mert a gazdasági növekedés (vagy éppen visszaesés) más-más hatást gyakorol az egyes országok katonai költségvetésének nagyságára.

Az eurázsiai térség meghatározó katonai hatalmaira (és Magyarországra) kiterjedő vizsgálat eredményeképpen megállapítható, hogy gazdasági fellendülés esetén például Indonézia, Oroszország, Egyiptom vagy Dél-Korea az átlagosnál nagyobb mértékben szokta növelni katonai kiadásait, így gazdasági fellendülés időszakában ezen országok pozíciója erősödhet a katonai erősorrendet mutató ranglistákon, míg gazdasági recesszió esetén ezen országok hátrébb sorolódhatnak, mert katonai kiadásuk másoknál meredekebben csökkennek. Ezzel szemben más országok (mint például az Egyesült Államok, Franciaország, Kína vagy Németország) katonai kiadásai gyakorlatilag függetlenek a GDP alakulásától, így katonai potenciáljuk a gazdasági konjunktúrától függetlenül stabilabb.

A konklúziók másik része a geopolitikai küzdelmeken belül a gazdasági hadviseléshez kapcsolódik.

A világ nagyhatalmai között folyó geopolitikai küzdelmek egy jelentős része ma már gazdasági síkon folyik. A gazdasági hadviselés eszköztára igen kiterjedt, magában foglal nyilvánosan deklarált és titkos geoökonómiai

eszközöket. A gazdasági hadviselés egyik gyakori célja a geopolitikai ellenfelek katonai költségvetésének csökkentése a GDP csökkentésén keresztül.

A vizsgálat konklúziója, hogy az egyes országok katonai költségvetésének GDP érzékenysége jelentős különbségeket mutat. Míg bizonyos országok (pl.: Oroszország, Indonézia, Egyiptom vagy Dél-Korea) katonai kiadásainak nagysága hatékonyan visszafogható gazdasági hadviselés révén, mert a GDP változása és a katonai kiadások változása között erősebb korreláció van, a regressziós egyenes pedig igen meredek, a felsorolt példák esetében 2 feletti. Ezen összefüggések ismeretében vetettek ki például gazdasági szankciókat Oroszországra az Egyesült Államok és szövetségesei a Krím orosz annexiója nyomán.

Az országok egy másik csoportja esetében a GDP változása és a katonai kiadások változása között már kisebb, de még mindig pozitív kapcsolat tapasztalható. Ide tartozik például az Egyesült Királyság, Pakisztán, India vagy Spanyolország (a regressziós egyenes meredeksége 1 és 2 között van). Ezen országok esetében működhet az a stratégia, hogy a gazdasági hadviselés eszközeivel elért GDP csökkenés a katonai kiadások, ezen keresztül pedig a katonai potenciál csökkenését eredményezik, de a várható hatás már nem olyan erős, mint az előző csoport esetében volt, egyrészt azért mert a regressziós egyenes meredeksége kisebb, másrészt azért, mert a regressziós modell magyarázó ereje (R^2) is kisebb.

A harmadik ország csoport esetén (ide tartozik például az Egyesült Államok, Kína vagy Japán) a GDP változása és a katonai kiadások változása között érdemi kapcsolat nem tapasztalható, a regressziós egyenesek meredeksége alacsony (sok esetben negatív). A regressziós modellekben tapasztalt negatív meredekség még azt is eredményezheti, hogy az adott ország ellen indított gazdasági támadás nyomán a katonai költségvetés (és a katonai aktivitás) növekedni fog, vagyis a szándékolttal éppen ellentétes hatást érhet el egy geoökonómiai támadás.

JEGYZETEK / NOTES

1. Mackinder, Halford John (1904): *The Geographical Pivot of History*. The Geographical Journal, 23. évf, 4. szám, (1904 április). 421-437 old.
2. Mackinder (1904)
3. Spykman, Nicholas John (1944): *The Geography of the Peace*. Harcourt Brace, and Co., New York
4. Spykman, Nicholas John (1969): *The Political Map of Eurasia*. In: *The Geography of the Peace*. Ed. by Helen R. Nicholl. Archon Books, J 1969, 35-44
5. Brzezinsky, Zbigniew (2017): *A nagy sakktabla*. Antall József Tudásközpont. Budapest.
6. *Continents of the World* (2020): 7 continents of the world. Online elérhetőség: <https://www.countries-of-the-world.com/continents-of-the-world.html> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
7. *World Population Review* (2020): *Continent and Region Populations 2020*. Online elérhetőség: <https://worldpopulationreview.com/continents/> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
8. Nemzetközi Valutaalap (2020): *DataMapper – GDP current prices*. Online elérhetőség: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
9. *Global Firepower* (2020): *2020 Military Strength Ranking*. Online elérhetőség: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
10. *British Petrol* (2020): *Statistical Review of World Energy*. Online elérhetőség: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
11. Szilágyi István (2018): *Geopolitika*. PAIGEO, Budapest, 16. old.
12. Shambaugh, George (2002): *Encyclopedia Britannica: „Economic warfare”*. Online elérhetőség: <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
13. Weiss, Thomas G. – Cortright, David – Lopez, George A. – Minear, Larry (1997) *„Political Gain, Civilian Pain – Humanitarian Impacts of Economic Sanctions”*. Rowman & Littlefield Publishers
14. Szép Viktor (2015): *A gazdasági szankciók politikai hatékonysága*. *Politikatudományi Szemle XXIV. évf. 4. szám*, 117-131. old.
15. Peksen, Dursun – Drury, A. Cooper (2010): *Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy*. *International Interactions*, Volume 36, Issue 3, 240-264. old.

16. Global Firepower (2020).
17. Shirazi, Nima (2010): World Cup Domination & Entertaining the Empire. Foreign Policy Journal. Online elérhetőség: <https://www.foreignpolicyjournal.com/2010/06/19/world-cup-domination-entertaining-the-empire/> – utolsó letöltés: 2020.04.10.
18. The World Bank (2020): Databank. Online elérhetőség: <https://databank.worldbank.org/home.aspx> – utolsó letöltés: 2020.04.10.
19. Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI (2020): SIPRI Military Expenditure Database. Online elérhetőség: <https://www.sipri.org/databases/milex> – utolsó letöltés: 2020.04.10.
20. Global Firepower (2020).
21. Global Firepower (2020).
22. Glofák Péter (2019): Mérsékelhető-e Oroszország európai geopolitikai aktivitása az olajár mesterséges befolyásolása révén? Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok. 2. évf. I. szám 19-44. old. Online elérhetőség: <https://ojs3.mtak.hu/index.php/mksv/article/view/2236/1590> – utolsó letöltés: 2020.04.08.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- British Petrol (2020): Statistical Review of World Energy. Online elérhetőség: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
- Brzezinsky, Zbigniew (2017): A nagy sakktábla. Antall József Tudásközpont. Budapest.
- Continents of the World (2020): 7 continents of the world. Online elérhetőség: <https://www.countries-of-the-world.com/continents-of-the-world.html> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
- Global Firepower (2020): 2020 Military Strength Ranking. Online elérhetőség: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
- Glofák Péter (2019): Mérsékelhető-e Oroszország európai geopolitikai aktivitása az olajár mesterséges befolyásolása révén? Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok. 2. évf. I. szám 19-44. old. Online elérhetőség: <https://ojs3.mtak.hu/index.php/mksv/article/view/2236/1590> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
- Mackinder, Halford John (1904): The Geographical Pivot of History. The Geographical Journal, 23. évf, 4. szám, (1904 április). 421-437 old.

- Nemzetközi Valutaalap (2020): DataMapper – GDP current prices. Online elérhetőség: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
- Peksen, Dursun – Drury, A. Cooper (2010): Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy. *International Interactions*, Volume 36, Issue 3, 240-264. old.
- Shambaugh, George (2002): *Encyclopedia Britannica*: „Economic warfare”. Online elérhetőség: <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare> – utolsó letöltés: 2020.04.08.
- Shirazi, Nima (2010): World Cup Domination & Entertaining the Empire. *Foreign Policy Journal*. Online elérhetőség: <https://www.foreignpolicyjournal.com/2010/06/19/world-cup-domination-entertaining-the-empire/> – utolsó letöltés: 2020.04.10.
- Spykman, Nicholas John (1944): *The Geography of the Peace*. Harcourt Brace, and Co., New York
- Spykman, Nicholas John (1969): *The Political Map of Eurasia*. In: *The Geography of the Peace*. Ed. by Helen R. Nicholl. Archon Books, J 1969, 35-44
- Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI (2020): *SIPRI Military Expenditure Database*. Online elérhetőség: <https://www.sipri.org/databases/milex> – utolsó letöltés: 2020.04.10.
- Szép Viktor (2015): A gazdasági szankciók politikai hatékonysága. *Politikatudományi Szemle XXIV. évf. 4. szám*, 117-131. old.
- Szilágyi István (2018): *Geopolitika*. PAIGEO, Budapest, 16. old.
- The World Bank (2020): *Databank*. Online elérhetőség: <https://databank.worldbank.org/home.aspx> – utolsó letöltés: 2020.04.10.
- Weiss, Thomas G. – Cortright, David – Lopez, George A. – Minear, Larry (1997): „Political Gain, Civilian Pain – Humanitarian Impacts of Economic Sanctions”. Rowman & Littlefield Publishers
- World Population Review (2020): *Continent and Region Populations 2020*. Online elérhetőség: <https://worldpopulationreview.com/continents/> – utolsó letöltés: 2020.04.08.